

Tillie , F., & van Klink, E. G. M. (2000). Draaiboek voor diergezondheidsproblemen met mogelijk een milieucontaminant als oorzaak. In *Rapport Expertisecentrum LNV 264* Ede: Expertisecentrum LNV.

Early version, also known as pre-print

[Link to publication record in Explore Bristol Research](#)
PDF-document

University of Bristol - Explore Bristol Research

General rights

This document is made available in accordance with publisher policies. Please cite only the published version using the reference above. Full terms of use are available:
<http://www.bristol.ac.uk/pure/about/ebr-terms>

Draaiboek voor diergezondheidsproblemen met mogelijk een milieucontaminant als oorzaak

**Ir. F. Tillie
Dr. E. van Klink**

Expertisecentrum LNV, onderdeel Landbouw/Ede, december 2000

© 2000 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Expertisecentrum LNV, onderdeel Landbouw, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage 120 exemplaren

Samenstelling Frank Tillie, Ed van Klink
Druk Ministerie van LNV, afdeling Facilitaire Dienst/Bedrijfsuitgeverij

Voorwoord

Diergezondheidsproblemen met een onbekende oorzaak hebben in het recente verleden een aantal malen voor veel ophef gezorgd. Kenmerkend voor deze gevallen was het feit dat veel instanties en overheden bij de materie betrokken waren, maar dat er grote aarzelingen waren om de verantwoordelijkheid op zich te nemen. Gebrek aan helderheid over de vermeende oorzaak en onduidelijkheid over de aard van de gezondheidsproblemen zijn hier mede debet aan. Een en ander heeft geleid tot het actieprogramma waterkwaliteit en diergezondheid, dat onder regie van de ministeries van LNV, V&W, VROM en VWS wordt uitgevoerd. Dit draaiboek is samengesteld op verzoek van de directie Noordwest van LNV en is een uitwerking van actiepunten 4 uit het actieprogramma. Doel van het draaiboek is het bewerkstelligen van een adequate aanpak van diergezondheidsproblemen met een onbekende oorzaak.

Om de inhoud van dit draaiboek verder af te stemmen op de praktijk zal er nog een praktijktoets plaatsvinden. Aan de hand van de bevindingen uit deze toets zal deze versie van het draaiboek worden aangepast.

Bij de totstandkoming van het draaiboek is regelmatig, dankbaar gebruik gemaakt van de deskundigheid van de leden van een klankbordgroep. De namen van de klankbordgroepleden zijn opgenomen in bijlage 3.

Ir. H.A. Gonggrijp
Expertisecentrum LNV
Hoofd onderdeel Landbouw

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Afbakening	8
3	Fasering	9
4	FASE 1: Toepassing van het Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten	10
5	FASE 2: Aanpak als het milieu een waarschijnlijke oorzaak is	12
5.1	Directeur VVM als coördinator van de vervolgaanpak	12
5.2	De beoordelingscommissie	12
6	Tot slot	15
Bijlage 1	De procedure in het kort	16
Bijlage 2	Samenstelling klankbordgroep	17
Bijlage 3	Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten	18

1 Inleiding

Enkele jaren geleden hebben zich problemen voorgedaan met de veegezondheid op een aantal bedrijven in Noord-Holland. Daarbij was mogelijk sprake van een milieucontaminant. Naar aanleiding van deze problemen is er in 1997 in opdracht van de Minister van LNV onderzoek uitgevoerd door de Commissie Ouwkerk. Dit onderzoek was gericht op inhoud, aanpak en de verdeling van verantwoordelijkheden in dergelijke gevallen. N.a.v. de aanbevelingen van de Commissie Ouwkerk heeft de rijksoverheid het actieprogramma 'Waterkwaliteit en Diergezondheid' opgesteld. Dit draaiboek is in dat kader gemaakt. Het beoogt de handelwijze bij verdenking van milieuproblemen als oorzaak van gezondheidsklachten bij vee, zoveel mogelijk te standaardiseren.

Een doortastende aanpak van diergezondheidsproblemen met mogelijk een milieucontaminant als oorzaak is van belang omdat volksgezondheid, dierenwelzijn en het imago van producten in het geding kunnen zijn. Diergezondheidsproblemen waar op bedrijfsniveau of regionaal sprake is van een milieucomponent als mogelijke oorzaak zijn vaak uiterst complex. Milieucontaminanten kunnen zowel van natuurlijke als niet-natuurlijke bronnen afkomstig zijn. Bovendien kunnen dergelijke problemen aanleiding zijn tot onenigheid en onduidelijkheden, o.a. over verantwoordelijkheden. Een min of meer gestandaardiseerde aanpak is derhalve gewenst. Daarbij gaat het vooral om duidelijke afspraken over de te volgen procedures en verantwoordelijkheden.

In dit draaiboek wordt het proces beschreven dat moet leiden tot de uiteindelijke identificatie en het wegnemen van (een) milieucontaminant(en). In bijlage 2 zijn in het kort de verschillende stappen van het proces weergegeven.

Uitgaande van het contact tussen de veehouder en de practicus in verband met een gezondheidsprobleem, wordt aangegeven hoe te handelen. In verschillende stappen van het proces is sprake van technische protocollen. Deze protocollen worden in aparte documenten gedetailleerd beschreven. In dit draaiboek wordt daarnaar verwezen. Met name het Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten speelt een belangrijke rol. Aan de hand van dit protocol vindt, op initiatief van de veehouder, een nadere analyse van dier-, bedrijfs- en omgevingsmanagement plaats. Het protocol is opgenomen in een bijlage 1.

2 Afbakening

Het draaiboek richt zich op diergezondheidsproblemen waar niet direct een oorzaak voor is aan te wijzen. Mogelijk is er een milieucontaminant in het geding.

In geval van besmettelijke dierziekten of (milieu-)calamiteiten worden de respectievelijke draaiboeken/rampenplannen gehanteerd. Onafhankelijk van het draaiboek neemt de rijksoverheid (LNV en VWS) haar (wettelijke) verantwoordelijkheid in die gevallen waarin volksgezondheid en dierenwelzijn in het geding zijn en worden de daarvoor vastgestelde procedures doorlopen.

Als *definitie* van milieucontaminant wordt gehanteerd:

Een stof voortkomend uit een van de milieucompartimenten water, bodem, lucht, die vanwege het potentieel toxicologisch effect kan leiden tot gezondheidsproblemen bij mens en/of dier. Daarbij kan worden gedacht aan dioxines, PCB's, zware metalen e.d.

Aanleiding voor het draaiboek waren problemen bij melkvee waarbij naar het drinkwater als oorzaak werd gewezen. Het draaiboek richt zich in eerste instantie dan ook op melkvee, maar beperkt zich niet tot water. Ook de milieucompartimenten lucht en bodem worden meegenomen. De mogelijkheid bestaat om het draaiboek zo aan te passen, dat het ook bruikbaar is in andere sectoren zoals schapen-, varkens- en pluimveehouderij. De procedures blijven dan in principe hetzelfde, de protocollen dienen te worden aangepast.

3 Fasering

In het draaiboek worden twee fases onderscheiden. In de eerste fase is **mogelijk** sprake van een milieucontaminant als oorzaak van de gezondheidsproblematiek. In de tweede fase is een milieucontaminant **waarschijnlijk** de oorzaak. In fase 1 speelt het door de Gezondheidsdienst ontwikkelde Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten een belangrijke rol. Dit protocol dient eerst te worden doorlopen alvorens eventueel de overstap naar fase 2 kan worden gemaakt. De overstap naar fase 2 wordt alleen dan gemaakt als in fase 1 geen oplossing wordt geboden: de oorzaak is waarschijnlijk een milieucontaminant en er is nog geen aanwijsbare instantie verantwoordelijk voor de aanpak van het probleem.

In fase 1 ligt de verantwoordelijkheid wat betreft initiatief en uitvoering geheel bij de veehouder. In deze fase vormt het verzamelen van informatie een belangrijk onderdeel.

In fase 2 ligt de verantwoordelijkheid voor initiatief en uitvoering eveneens bij de veehouder. Daarnaast heeft de rijksoverheid i.c. de directeur Veterinaire-, Voedings- en Milieuaangelegenheden (VVM) van het Ministerie van LNV een coördinerende rol bij de verdere aanpak van de problematiek. De directeur kan een beroep doen op een speciaal voor deze problematiek in het leven geroepen permanente beoordelingscommissie. In deze fase ligt de nadruk op de verdere probleemdetectie en op de wijze van aanpak daarvan.

fase 1 ----- milieucontaminant mogelijke oorzaak ---->

- veehouder verantwoordelijk
- doorlopen Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten

fase 2 ----- milieucontaminant waarschijnlijke oorzaak ----->

- veehouder verantwoordelijk
- directeur VVM coördineert en doet beroep op beoordelingscommissie
- beoordelingscommissie toetst op ontvankelijkheid en maakt plan van aanpak

Meldingen

Zodra er sprake is van een diergezondheidsprobleem met onbekende oorzaak, en er dus mogelijk een milieucontaminant in het spel is, dient de dierenarts in geval van afvoer van dieren voor de slacht, hiervan kennis te geven aan het regionale kringkantoor van de RVV. Als er een vermoeden bestaat dat volksgezondheid in gevaar is, dienen tevens de Keuringsdienst van Waren en de Milieu-inspectie op de hoogte te worden gesteld.

Verder is het wenselijk dat de practicus de veehouder wijst op het bestaan en de functie van de LTO-meldpunten (zie hierna).

Meldpunten LTO

In het kader van het actieprogramma 'Waterkwaliteit en diergezondheid' zijn door LTO-Nederland vijf regionale meldpunten ingesteld. Diergezondheidsproblemen met onbekende oorzaak kunnen bij deze meldpunten worden gemeld. Er kan onder andere informatie worden verkregen over het bestaan en de inhoud van het draaiboek.

4 FASE 1: Toepassing van het Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten

Op een bedrijf waar zich gezondheidsklachten voordoen, zal een nadere analyse van dier-, bedrijfs- en omgevingsmanagement moeten plaatsvinden. Het is de veehouder die hiertoe het initiatief neemt en contact opneemt met de practicus. Bij multifactoriële aandoeningen zijn dier-, bedrijfs- en omgevingsfactoren aan elkaar gekoppeld. De analyse dient dan ook integraal te gebeuren.

De practicus adviseert de veehouder het probleem te melden bij het LTO-meldpunt.

Voor een doorlichting van het management en de bedrijfssituatie is door de Gezondheidsdienst voor Dieren het Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten opgesteld (zie bijlage 1). Het protocol bestaat uit twee onderdelen: 1. inventarisatie van de gezondheidsproblemen en 2. analyse van de diergezondheidsgegevens.

Beide onderdelen worden zowel kwantitatief als kwalitatief uitgevoerd. Voor de uitvoering is het essentieel dat de benodigde gegevens op het bedrijf aanwezig zijn. Wanneer die niet voorhanden zijn zal relevante gegevensregistratie gedurende een zekere periode noodzakelijk zijn, voordat conclusies uit het protocol kunnen worden getrokken.

De resultaten die met het gebruikte protocol zichtbaar worden, kunnen nodig zijn voor een volgende stap. Ze zullen derhalve goed gedocumenteerd moeten worden door de practicus. De resultaten kunnen afwijkingen laten zien in de management- en/of bedrijfssituatie. Deze afwijkingen zullen moeten worden gecorrigeerd. Vervolgens zal het effect van deze correcties moeten worden afgewacht alvorens te besluiten een volgende stap te zetten.

Niet de veehouder maar de practicus of de dierenarts van de Gezondheidsdienst vult het protocol volledig in. De veehouder kan natuurlijk wel de nodige gegevens aanleveren of toevoegen. Input voor het protocol zijn alle mogelijke gegevens die van het bedrijf bekend zijn, zowel afkomstig van de bedrijfsbegeleiding(systemen) op het bedrijf, informatie van de practicus, alsmede informatie beschikbaar vanuit de melkcontrole, veevoedercontrole en -analyse, etc. Een methodiek voor de inventarisatie en analyse van veedrinkwater wordt geboden met het 'Protocol voor de beoordeling van de bruikbaarheid van oppervlaktewater als veedrenkwater' (TNO-MEP -- R 2000/310). Dit protocol is beschikbaar bij de LTO-meldpunten.

Uitkomst van de analyses moet zijn of de gevonden problemen gekoppeld kunnen worden aan één of meerdere oorzaken, en of door het aanpakken van die oorzaken de problemen verminderen, c.q. opgelost worden. Wanneer dit laatste niet of onvoldoende gebeurt, zou dezelfde cyclus eventueel nog een keer doorlopen kunnen worden.

De analyse kan drie verschillende resultaten opleveren, te weten:

1. de oorzaak is een andere dan een milieucontaminant;
2. de oorzaak is waarschijnlijk een milieucontaminant;
3. de oorzaak is zeker een milieucontaminant.

ad. 1

Als de oorzaak van het probleem een andere blijkt te zijn dan een milieucontaminant, is het hanteren van het draaiboek verder niet meer relevant. Het probleem dient langs andere (reguliere) wegen te worden opgelost.

ad. 2

Als de oorzaak van het probleem waarschijnlijk een milieucontaminant is, zullen verdere acties moeten worden genomen om de precieze oorzaak van het probleem te achterhalen. De aanpak hiervoor is beschreven in hoofdstuk 5.

ad. 3

Als het duidelijk is dat de oorzaak van het probleem een milieucontaminant is zullen maatregelen genomen moeten worden om het probleem op te lossen (plan van aanpak). Daarbij kan aanvullend onderzoek gewenst zijn om bijvoorbeeld de omvang van het probleem vast te stellen (betreft het één bedrijf of meerdere bedrijven in een regio).

Met nadruk wordt erop gewezen dat het initiatief in deze fase alsmede de verantwoordelijkheid voor het verdere verloop daarvan bij de veehouder ligt.

5 FASE 2: Aanpak als het milieu een waarschijnlijke oorzaak is

5.1 Directeur VVM als coördinator van de vervolgaanpak

Wanneer de practicus na toepassing van het protocol in fase 1 samen met de veehouder en eventueel de Gezondheidsdienst niet tot een oplossing kan komen, dan kan dit door de veehouder worden gemeld bij de rijksoverheid i.c. de directeur van de Directie Veterinaire-, Voedings- en Milieuaangelegenheden (VVM) van het Ministerie van LNV. Voor deze melding is een standaardbrief beschikbaar.

De directeur VVM maakt een contractafspraken met de veehouder waarin deze zijn medewerking toezegt bij de verdere aanpak van de problematiek. Als de veehouder niet meewerkt dan treedt fase 2 niet in werking. Voor de te volgen aanpak van het probleem kan de directeur VVM een beroep doen op een beoordelingscommissie. De beoordelingscommissie beoordeelt het verzoek van de veehouder op ontvankelijkheid en doet een voorstel voor de vervolgaanpak. De directeur VVM beslist - in overleg met de veehouder en het ministerie van VWS (Hoofdinspecteur Veterinair van de Keuringsdienst van Waren) - over de vervolgaanpak. Afspraken over de financiering maken hiervan onderdeel uit.

Ook hier wordt er met nadruk op gewezen dat het initiatief en de verantwoordelijkheid voor de melding aan de directeur VVM bij de veehouder ligt.

5.2 De beoordelingscommissie

De directeur VVM benoemt en financiert - in overleg met het ministerie van VWS - een beoordelingscommissie. Deze bestaat uit een klein aantal (3 à 4) onafhankelijke deskundigen op het gebied van diergezondheid en milieu. De directeur VVM draagt zorg voor het secretariaat van deze commissie.

De beoordelingscommissie zal op verzoek van de directeur VVM de volgende taken uitvoeren:

1. beoordelen van het dossier op ontvankelijkheid;
2. maken van een voorstel voor de vervolgaanpak en rapporteren aan de directeur VVM;
3. coördineren, na goedkeuring door en in opdracht van de directeur VVM, van de vervolgaanpak;
4. verzorgen van de communicatie;
5. rapporteren over de afloop;
6. bewaken van termijnen.

ad. 1

Belangrijk is dat aan alle voorwaarden wordt voldaan alvorens van fase 1 naar fase 2 te gaan. Het 'Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten' dient te zijn doorlopen. Hieruit moet onder andere blijken dat de veehouder de hulp van een practicus heeft ingeroepen en wat diens bevindingen/voorlopige conclusies zijn.

De practicus dient door middel van een rapportage aan de beoordelingscommissie aan te tonen dat het protocol volledig is doorlopen en dat eventuele genomen maatregelen niet tot een oplossing hebben geleid. Niet doorlopen onderdelen van het protocol dienen in deze rapportage gelegitimeerd te worden.

De commissie maakt een beoordelingsverslag. De commissie kan oordelen dat het dossier ontoereikend is om te oordelen of er een milieucontaminant in het geding is. Ook kan de

commissie oordelen dat er op basis van het dossier geen aanwijzingen zijn dat er een milieucontaminant in het geding is dan wel dat een andere instantie dan de rijksoverheid verantwoordelijk is voor de aanpak. In al deze gevallen wordt het dossier, via VVM, gemotiveerd, terugverwezen naar de veehouder.

ad. 2

Aan de hand van het beoordelingsverslag maakt de commissie een plan van aanpak voor het vervolg. Beoordelingsverslag en plan van aanpak worden voorgelegd aan de directeur VVM. Na goedkeuring zal deze - in overleg met de veehouder en het ministerie van VWS - formeel de opdracht tot uitvoering van het plan van aanpak geven.

ad. 3

De beoordelingscommissie betreft de voor het (door de directeur VVM vastgestelde) plan van aanpak relevante organisaties en verstrekt opdrachten voor aanvullend onderzoek, zoals bijvoorbeeld:

- Vaststellen van de omvang
Het is van groot belang vast te stellen of het een probleem betreft dat alleen op één bedrijf speelt, of dat het ook in de omgeving aanwezig is. Bij de uitvoering van deze stap kan de Gezondheidsdienst voor Dieren een rol spelen. Op basis van informatie van de practicus en van eventuele buurtpraktijken moet worden vastgesteld hoe omvangrijk het probleem is. Indien nodig, kan een snelle analyse worden uitgevoerd van buurtbedrijven. Wanneer het probleem zich in een regio uitstrekt, of wanneer meerdere bedrijven erbij zijn betrokken, zullen er in de sturing van de verdere acties andere actoren betrokken moeten worden. Naast bijvoorbeeld de Gezondheidsdienst voor Dieren en de waterkwaliteitsbeheerder kunnen ook de lokale overheden in de planning van de verdere actie worden betrokken (evt. provinciale, landelijke overheid).
- Aanvullende analyses van:
 - het voer, zowel krachtvoer als de ruwvoerproducten;
 - de mineralenhuishouding van de dieren;
 - het drinkwater van de dieren.
- Nadere analyse omgevingsfactoren:
 - analyse van uitstootings-, lozingsproducten van industrie;
 - bodem- en luchtbemonstering;
 - vaststellen gebruik gewasbeschermings- bestrijdingsmiddelen.

De resultaten uit de analyses bepalen vervolgens welke acties of maatregelen genomen kunnen worden om het probleem te verhelpen. Deze kunnen liggen op het terrein van de bedrijfsvoering en het management (verstrekken van leidingwater, afrasteren sloten). De maatregelen kunnen ook buiten het bedrijf liggen. Te denken valt aan het saneren van riooloverstorten, het veranderen van de waterloop of frequentie van doorspoelen. In bepaalde gevallen zal zelfs aan aanpassingen in de landinrichting moeten worden gedacht of aan wijziging van bestemmingen.

Voor de maatregelen die in relatie staan met het waterbeheer is in het kader van het actieprogramma 'Waterkwaliteit en Diergezondheid' de 'Leidraad waterhuishoudkundige maatregelen' opgesteld. Deze is ook bij de LTO-meldpunten beschikbaar.

ad. 4

De directeur VVM is verantwoordelijk voor de communicatie met de buitenwereld. De commissie zal - in overleg met de veehouder en de directeur VVM - een op de situatie toegespitst communicatieplan opstellen en uitvoeren.

Communicatie rondom de problematiek en de aanpak, met enerzijds de veehouder als primaire probleemhebber en anderzijds met derden (pers, publiek), is van groot belang.

Communicatie met de veehouder is van belang opdat hij vertrouwen krijgt in de aanpak van zijn probleem en niet het gevoel krijgt met een kluitje in het riet te worden gestuurd.

De communicatie met onder andere de pers is van groot belang om te voorkomen dat de problematiek escaleert en de overheid nalatigheid verweten kan worden. Dit is met name van belang als volksgezondheid in het geding is.

Belangrijk is dat uitgedragen wordt dat er sprake is van een gestructureerde aanpak met draagvlak bij alle partijen.

ad. 5

De beoordelingscommissie rapporteert over de afloop aan de directeur VVM. In de rapportage zijn aan de orde:

- oorzaak problematiek;
- probleem wel/niet/ten dele opgelost (mogelijk pas op termijn te evalueren);
- aard oplossing, en indien van toepassing voorstel voor de financiering daarvan;
- is e.e.a. binnen de daarvoor gestelde termijnen gebeurd;
- bijzonderheden;
- communicatie.

ad. 6

Tijdpad

- melding t=0
- acceptatie t + 2 weken
- voorstel aan VVM t + 6 weken
- opdracht van VVM t + 8 weken
- nader onderzoek en werken aan oplossing nader vast te stellen (afhankelijk van situatie)

6 Tot slot

Op basis van de rapportage van de beoordelingscommissie besluit de directeur VVM - in overleg met veehouder en het ministerie van VWS - tot het sluiten van het dossier. De taak van de beoordelingscommissie is daarmee beëindigd.

In voorkomende gevallen coördineert de directeur VVM - op advies van de commissie en in overleg met de veehouder en het ministerie van VWS - afspraken over de financiering van de maatregelen ter oplossing van de problematiek.

Bijlage 1 De procedure in het kort

FASE 1

1. Veehouder schakelt veearts in	
2. Veearts adviseert het probleem te melden bij LTO-meldpunt	
3. Veearts doorloopt Protocol Integrale Analyse Diergezondheidsklachten: Analyse, conclusies, aanbevelingen.	
Oorzaak anders dan milieucontaminant: wegnemen van die oorzaak	-> einde draaiboek
Oorzaak zeker een milieucontaminant: wegnemen oorzaak	-> einde draaiboek
Oorzaak waarschijnlijk een milieucontaminant:	-> 4
4. Veehouder wendt zich eventueel schriftelijk tot directeur VVM	-> fase 2

FASE 2

1. Directeur VVM doet 1 ^e check: is Protocol Integrale Analyse Diergezondheidsklachten doorlopen	ja -> 2 neen -> veehouder
2. Directeur VVM maakt contractafpraak met veehouder	
3. Directeur VVM bericht VWS	
4. Directeur VVM schakelt mogelijk beoordelingscommissie in	
5. Directeur VVM levert secretaris beoordelingscommissie	
6. Beoordelingscommissie toetst op ontvankelijkheid	ja -> 7 nee -> veehouder
7. Beoordelingscommissie maakt beoordelingsverslag + PvA	
8. Beoordelingscommissie legt verslag + PvA voor aan Directeur VVM	
9. Directeur VVM beslist - in overleg met veehouder en VWS - over PvA	
10. Beoordelingscommissie voert PvA uit.	
11. Beoordelingscommissie rapporteert aan Directeur VVM	
12. Directeur VVM coördineert afspraken over vervolgaanpak	
13. Directeur VVM sluit dossier	

Bijlage 2 Samenstelling klankbordgroep

Drs. C.J.M. Bartels	GD voor Dieren
Ir. S. Beukema	LNV - VVM
Mw. B. Botman	UvW
Ing. Tj. Doornenbal	LTO
Drs. W.G. van den Ekker	KNMvD
Ir. T. van Ingen	LNV - DNW
Ir. M.J.B. Jansen	LTO
Dr. Ir. G. Kleter	VWS - Inspectie W&V
Ir. H.M. Laporte	LNV - DNW
Dr. F. van Lent	VROM - Insp. Milieuhygiëne
Mw. R. Meester	USHN
Dr. G. Meijer	ID-Lelystad
Drs. J. Minderhout	VWS - Inspectie W&V
Mw. K. Müller	Fac. Diergeneeskunde
Prof. Dr. J.P.T.M. Noordhuizen	Fac. Diergeneeskunde
Drs. R. van Oosterom	VWS - Inspectie W&V
Drs. A. Ottevanger	VWS
Ir. E. Reumer	LNV - DNW
Ing. G.J. Rundervoort	VWS - Inspectie W&V
Mw. M. Sanderse	LNV - DNW
Ir. B. Snel	DLV
Drs. P. van der Wal	RVV
Drs. H.J. van Weering	GD voor Dieren
Mw. A. Wiebenga	Prov. Zuid Holland

Bijlage 3 Protocol Integrale Analyse van Diergezondheidsklachten